

نگاهی به

لایحه اصلاح قانون تجارت و نوآوریهای آن

هوشنگ نادریان

یکی از پدیده‌های جدید اقتصادی، موضوع شرکتهای مادر و شرکتهای وابسته و تابعه و در کل وابستگیهایی است که شرکتهای مختلف می‌توانند از بعد مالکیت و یا مدیریت به هم داشته باشند. در لایحه تلاش شده است تعریفهای مشخص و جامع در این عرصه ارائه شود.

برای ارائه صورتهای مالی میان دوره‌ای ۶ ماهه، توسط شرکتهای که مهلت قانونی مشخصی برای آن وجود نداشت، در لایحه مهلت یک‌ماهه تعیین شده است. زمینه قانونی برای معامله اوراق مشارکت منتشر شده توسط شرکتهای در بورس اوراق بهادار فراهم شده است. تعریف اندوخته قانونی در لایحه مشخص شده و سود قابل تخصیص به عنوان مبنای محاسبه اندوخته قانونی تعیین گردیده است و به این ترتیب ابهامهایی که در این زمینه وجود داشت رفع خواهد شد. در لایحه، سودخالص و سودخالص قابل تخصیص بر مبنای استانداردهای حسابداری تعریف شده و سود قابل تخصیص به عنوان مبنای تصمیمگیری مجمع عمومی در تقسیم سود در نظر گرفته شده است.

یکی از مشکلات قانون کنونی، بحث تعدد بازرسان است که اگر تعدد نظر بازرسان بروز کند مشکلاتی برای استفاده کنندگان از صورتهای مالی ایجاد می‌شود که در لایحه جدید تعدد بازرس مطرح نشده است.

در قانون فعلی حدنصابهای مالی متعددی وجود دارد که به دلیل گذشت زمان اعتبار خود را به شدت از دست داده و در لایحه ضمن اینکه نصابهای معقول در نظر گرفته شده، تغییر آنها هم به عامل تورم مرتبط گشته است.

کسب و کار و فعالیتهای تجاری، پیوندی ناگسستنی با اطلاعات دارد و این دو اجزای جدایی ناپذیر یکدیگرند. هیچکس نمی‌تواند مدعی شود که می‌تواند تاجر خوبی باشد بدون اینکه دسترسی به اطلاعات صحیح، دقیق و جامع داشته باشد. از همین دیدگاه است که بحث حسابداری و در پی آن حسابرسی مطرح می‌شود و به همین دلیل در لایحه اصلاحی قانون تجارت به این مقوله نیز توجه شده است. مشکل اساسی در قانون تجارت کنونی این است که در آن، مبنای مشخصی برای تهیه صورتهای مالی که مبنای تصمیمگیری سهامداران، مدیران و مجموعه دست‌اندرکاران و استفاده‌کنندگان از اطلاعات است، در نظر گرفته نشده است و به همین ترتیب در بحث بازرس که در قانون برای اعتباردهی به صورتهای مالی و اطلاعات حسابداری و ایجاد اطمینان از رعایت یکسان حقوق سهامداران مطرح شده نیز معیارهای دقیق و مشخص وجود ندارد؛ نه برای تعیین بازرس شرایط احراز تعیین شده و نه برای انجام وظیفه بازرس ضوابط و استانداردهای خاص در نظر گرفته شده است. با این دو خلاء بزرگ که در قانون کنونی وجود دارد، در این مقاله لایحه اصلاح قانون تجارت و نوآوریهای آن را در چند محور به اختصار بررسی می‌شود.

شفافیت بیشتر

در لایحه اصلاح قانون تجارت فضای تجاری با شفافیت بیشتری تعریف شده و ضمن ابهام‌زدایی از تعاریف و مفاهیم به کار رفته، مواردی که در قانون فعلی خلاء وجود دارد و یا قانون با سکوت از کنار آن گذشته در لایحه با صراحت و روشنی بیان شده است.

در ارتباط با آیین نامه دفاتر مالی و نحوه تنظیم و نگهداری آنها در یکی از بندهای لایحه، ضمن توجه به قانون تجارت الکترونیک، توسعه و تحول اقتصادی و سیستمهای نوین حسابداری رایانه ای، بازنگری در آیین نامه نحوه تنظیم دفاتر موقوف به تصویب هیئت وزیران شده است تا انجام اصلاحات لازم در این زمینه با توجه به پیشرفتهای فنی و علمی با سهولت بیشتر امکان پذیر باشد.

محوریت استانداردهای حسابداری و حسابرسی

شاید بتوان گفت شاه بیت اصلاحات قانون تجارت در بخش مقررات مالی و حسابداری، تعریف صورتهای مالی براساس استانداردهای حسابداری و مکلف ساختن هیئت مدیره به تهیه صورتهای مالی شرکت براساس استانداردهای حسابداری است. استانداردهای حسابداری و حسابرسی در ایران، در حال حاضر طبق قانون به وسیله سازمان حسابرسی تدوین می شود و رعایت آن الزامی است. با این حال در لایحه اصلاحی هم این الزام دیده شده است تا استفاده از استانداردهای حسابداری و حسابرسی کاملاً نهادینه شود. با توجه به این که استانداردهای ملی حسابداری و حسابرسی، به استانداردهای بین المللی حسابداری و حسابرسی بسیار نزدیک است، زمینه مناسبی برای افزایش اعتبار صورتهای مالی شرکتهای ایرانی فراهم خواهد شد.

به همین ترتیب در جهت الزامی کردن استانداردهای حسابداری و حسابرسی در عرصه تجارت، در لایحه اصلاحی، شرکتهای مادر ملزم به تهیه صورتهای مالی تلفیقی برای مجموعه شرکتهای گروه شده اند؛ پیشبینی سود اوراق مشارکت و محاسبه سود قطعی آن بر مبنای استانداردهای حسابداری و با رعایت آن در نظر گرفته شده و گروههای اقتصادی با منافع مشترک (Joint Ventures) ملزم شده اند صورتهای مالی خود را با رعایت استانداردهای حسابداری تهیه کنند.

در لایحه اصلاحی قانون تجارت، بازرس موظف شده است حسابرسی صورتهای مالی را با رعایت استانداردهای حسابرسی انجام دهد و نیز ملزم شده است ضوابط و موازین حرفه حسابرسی از جمله درستکاری، بی طرفی، دقت و رازداری را رعایت کند.

ارتقای نقش حسابرس و بازرس قانونی

دامنه اختیارات بازرس در قانون کنونی محدود بود و در موارد متعددی اقدامات مدیران نیاز به اظهار نظر بازرس نداشت. در لایحه اصلاحی دامنه اختیارات بازرس به میزان درخور توجهی توسعه

افزایش انضباط مالی

در لایحه اصلاح قانون تجارت، به انضباط مالی در راستای رانت زدایی و فراهم ساختن فضای سالم برای رقابت تجاری در موارد متعدد توجه خاص شده است، از جمله:

- ممنوعیت مسئولان دولتی و حاکمیتی و دستگاههای نظارتی (بویژه رئیس، دادستان، معاونان، مشاوران و مستشاران دیوان محاسبات و رئیس، معاونان و مشاوران سازمان بازرسی کل کشور) از عضویت در هیئت مدیره شرکتهای

- افزایش کنترل بر معاملات با اشخاص وابسته و مسئولیت شرکت مادر، در مقابل تعهدات ایجاد شده برای شرکت تابعه یا وابسته،
- ممنوعیت خرید سهام شرکتهای مادر توسط شرکتهای تابعه و وابسته،

- ممنوعیت پرداخت تمام یا بخشی از سرمایه شرکتهای سهامی عام به صورت غیر نقد و ایجاد سقف (۲/۳) جهت سرمایه غیر نقد در شرکتهای سهامی خاص،

- ممنوعیت صدور سهام بی نام بیش از ۳۰ درصد سرمایه و ممنوعیت تبدیل سهام با نام به بی نام،

- انتقال اوراق مشارکت با نام صرفاً از طریق بورس اوراق بهادار و ممنوعیت خرید اوراق مشارکت توسط صادرکننده آن،

- پیشبینی تضمین بانکها و موسسههای اعتباری جهت تعهد خرید تنه اوراق مشارکت خریداری نشده در راستای تأمین تمامی اعتبار مورد نیاز جهت پروژه،

- حذف سرمایه تعهد شده و الزام به تادیه وجه سهام،

- تعیین نصابهای عملی جهت معاملات مدیران و اشخاص وابسته با شرکت،

- تعیین نصاب جهت پاداش هیئت مدیره موظف و غیر موظف و موقوف شدن پاداش اضافی در شرایط سود با تصویب دو سوم آرای مجمع با سقف مشخص،

- ضرورت افشای پرداختها به هیئت مدیره در صورتهای مالی،

قانون در نظر گرفته شده که موارد مهم آن به شرح زیر است:

- ضمانت اجرایی جهت تصدی همزمان مدیریت در بیش از یک شرکت،
- محرومیت مدیران در صورت اظهار صلاحیت و سوابق علمی و تجربی برخلاف واقع،
- امکان اقامه دعوی دارندگان حداقل ۲۰ درصد سرمایه علیه مدیران یا

بازرس جهت جبران خسارات وارده به شرکت،

- جریمه نقدی جهت عدم ارائه بموقع صورتهای مالی و گزارش فعالیتها به بازرس توسط هیئت مدیره یا دعوت نکردن مجمع عمومی عادی،
- جریمه نقدی و محرومیت از تصدی بازرسی جهت افرادی که با وجود منع قانونی آگاهانه سمت بازرسی را بپذیرند،
- مجازات نقدی برای بازرس در صورت تخلف از انجام تکالیف قانونی،
- تشدید مجازات بازرس در صورت ارائه گزارش خلاف یا تصدیق اطلاعات خلاف،
- محرومیت بازرس در صورت انجام معاملات ممنوعه با شرکت مورد بازرسی یا اخذ وام، اعتبار، تسهیلات و اخذ تضمین دیون و تعهد،
- جریمه نقدی، محرومیت و حبس جهت مدیرانی که مبادرت به تقسیم سود بدون رعایت قوانین نمایند.

نتیجه گیری

لایحه اصلاحی قانون تجارت حاصل سه سال تلاش مستمر پژوهشی-مشاوره ای است که با بهره گیری از اندیشه های استادان، صاحب نظران، صاحبان صنایع و کارشناسان دستگاههای اجرایی و متخصصان در فرایندی پویا و تعاملی تدوین شد و دربرگیرنده نوآوریهای مهمی است که تصویب آن می تواند فضای تجاری کشور را روان کند و در توسعه فعالیتهای تجاری بسیار موثر باشد.

یافته است؛ از جمله:

- دعوت مجمع عمومی توسط بازرس در شرایط عدم اقدام مدیران در مورد:
- توقف انتشار روزنامه رسمی بیش از یک ماه،
- انتخاب مدیران برخلاف صلاحیتهای قانونی،
- کاهش سرمایه نسبت به حداقل مقرر قانونی،
- انقضای مدت مأموریت مدیران،
- بررسی عملکرد مدیران تصفیه،
- الزام اظهار نظر بازرس در مورد حسابهای شرکت صادرکننده اوراق مشارکت و موضوع مشارکت و موافقت دارندگان اوراق مشارکت با تبدیل اوراق به سرمایه،
- احراز مالکیت و تعیین آرای حاضران در جلسه مجمع عمومی توسط بازرس در صورت عدم اقدام هیئت مدیره،
- ارائه گزارش بازرس متضمن امکان تادیه بدهیهای شرکت از محل داراییها در شرایط از بین رفتن نصف سرمایه بر اثر زیان،
- تعیین ضوابط جهت انتخاب بازرس و چگونگی استفاده از خدمات بازرسان،
- تعمیم وظیفه بازرس نسبت به اظهار نظر در مورد اطلاعاتی که توسط هیئت مدیره در اختیار مجامع عمومی فوق العاده قرار می گیرد،
- انعکاس بلا تصدی ماندن در تصفیه یا عدم تعیین مدیران تصفیه یا عدم اقدام آنان، به دادگاه تجاری توسط بازرس،
- ضرورت استماع گزارش بازرس توسط مجمع در شرایط درخواست تمدید مهلت تصفیه توسط مدیران،
- تعمیم وظایف بازرسی شرکتهای فعال به شرکتهای در حال تصفیه،
- پیشینی امکان تعیین بازرس در شرکتهای با مسئولیت محدود در اساسنامه با وظایف، اختیارات و مسئولیتهای مشابه شرکتهای سهامی،
- الزام به ارائه اظهار نظر بازرس در مورد طرح ادغام و تجزیه،
- الزام به حسابرسی صورتهای مالی گروههای اقتصادی با منافع مشترک.

افزایش ضمانت اجرایی قانون

قانون فعلی در موارد متعددی ضمانت اجرایی جدی برای الزام آور ساختن مفاد قانون در نظر نگرفته است و در نتیجه رعایت نکردن قانون و یا انجام اقدامات خلاف قانون امکان پذیر است و بهای مهمی ندارد.

در لایحه اصلاحی ضمانت اجرایی کافی و جامع برای رعایت